

MARKÓ ALEXANDRA^{1,2} – DEME ANDREA³

¹NBSZ Szakértői Intézet, ²Nyelvtudományi Kutatóközpont

³Eötvös Loránd Tudományegyetem,

marko.alexandra.phd@gmail.com, deme.andrea@btk.elte.hu

<https://orcid.org/0000-0003-0301-7134>, <https://orcid.org/0000-0001-5395-8309>

Markó Alexandra – Deme Andrea: Szerkesztői bevezető

Alkalmazott Nyelvtudomány, Különszám: Alkalmazott nyelvészet és kriminalisztika, 2022, 3–7.

doi:<http://dx.doi.org/10.18460/ANY.K.2022.001>

Szerkesztői bevezető

Az Alkalmazott Nyelvtudomány című folyóirat jelen különszáma az alkalmazott nyelvészet és a kriminalisztika határterületeire kalauzolja az olvasót. Tremmel Flórián és Fenyvesi Csaba (1998) tankönyvi meghatározása szerint „a kriminalisztika lényegét tekintve bűnügyi nyomozástan, azaz a bűnügyi tudományoknak az az ága, amely a bűncselekmények felderítésének és bizonyításának eszközeit és módszereit tárja fel és rendszerezi elvi és gyakorlati szempontokból egyaránt. Alapvető funkciója a felderítés, illetőleg a minél több és minél hitelesebb bizonyíték megszerzése, a büntetőjogi felelősségre vonás megalapozása, biztosítása” (19). Hagyományosan három területét határozzák meg a kriminalisztikának: a krimináltechnikát, a krimináltaktikát és a kriminálmetodikát. A kriminalisztikának jelentős szerepe van a bűnmegelőzésben; illetőleg – ettől nem függetlenül – szoros kapcsolatban áll a büntető eljárásjog tudományával. Mindezek alapján belátható, hogy a kriminalisztika területe több tekintetben is rendelkezik nyelvi–nyelvészeti aspektusokkal, valamint érintkezik ilyen jellegű vizsgálatokkal az igazságügyi nyelvész szakértői munkától a kommunikációkutatásig. Ebből a sokféle érintkezési felületből villant fel néhányat a jelen kötet.

Az ebben a különszámban szereplő írások alapjául szolgáló kutatások eredetileg előadások formájában hangzottak el 2021. november 18–19-én egy kétnyelvű online konferencián. A konferencia címe magyarul *Felelős nyelvészet – Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia* volt, angolul pedig *Socially responsible linguistics – Applied Linguistics Conference* címmel hirdették meg a szervezők. A konferencia célja az volt, hogy az alkalmazott nyelvészet fogalmát tágan értelmezve olyan kutatásokat mutasson be, amelyek nyelvhasználati, nyelvi, kommunikációs társadalmi problémákat elemeznek, és arra reális megoldást javasolnak nyelvészeti eszközökkel, de interdiszciplináris megközelítésben. A konferenciára társadalmilag felelős tudományos témákban vártak előadásokat, és előnyben részesítették a kevésbé ismert alkalmazott nyelvészeti kutatásokat vagy a még ismeretlen (nem közismert) nyelvi jelenségek és dilemmák vizsgálatát, valamint ismert problémák új, innovatív elemzését, továbbá ezekkel kapcsolatban megoldási javaslatok kidolgozását. A konferencia témái között felsorolták

egyebek között a kommunikációkutatást, az igazságügyi területeket, az informatikát is. A szervezők tervezték gyűjteményes kötet(ek) megjelentetését is a konferencia anyagából.

A jelen kötet szerkesztőiként ennek a konferenciának az anyagából válogattunk olyan előadásokat, amelyek valamilyen módon kapcsolódnak az alkalmazott nyelvészet és a kriminalisztika határterületéhez, az igazságügyi nyelvészethez vagy más igazságügyi szakértői területekhez, illetve a bűnüldözés kommunikációjának a témaköréhez. A szerzőket az előadásuk témája alapján kértük fel arra, hogy az Alkalmazott Nyelvtudomány tematikus különszáma (Alkalmazott nyelvészet és kriminalisztika) számára foglalják írott formába gondolataikat. Ugyanakkor a felkérés nem jelentett automatikus megjelenést: a tanulmányok – ahogyan a folyóirat rendszeresen megjelenő számai esetén is – kettős vak lektoráláson estek át. Ezúton szeretnénk megköszönni a szakmai bírálati folyamatban való részvételt és az alapos munkát a lektoroknak.

A kötet tanulmányait lektorálták:

Bodó Csanád,
Einhorn Ágnes,
Géring Zsuzsanna,
Mády Katalin,
Makrai Márton,
Uwe Reichel,
Sass Bálint,
Schirm Anita,
Sólyom Réka,
Tulics Miklós Gábor,
Varga Marianna,
Varga Mónika.

A különszámban végül hat tanulmány kapott helyet, amelyek igen változatos témákat ölelnek fel a jogi nyelvhasználat nyelvtörténeti aspektusaitól a rendvédelmi szervek kommunikációján át a különféle igazságügyi szakértői területeken végzett nyelvi és hangtani vizsgálati módszertanokat megalapozó és támogató vizsgálatokig és újításokig. A tanulmányok sorrendjében azt az elvet követtük, hogy a nyelvészet és a kriminalisztika határán mozogva ebben az irányban, azaz az elsősorban/inkább nyelvészeti témák és vizsgálatok felől közelítünk egyre inkább a kriminalisztikai, ezen belül is elsősorban a krimináltechnikai kutatások felé, amelyeknek az eredményei közvetlenül is hasznosulnak a bűncselekmények felderítésében és a bizonyítási eljárásban.

A büntető eljárásban elhangzó kérdések elemzésében Havasi Zsuzsanna *Hatósági kontrollt tükröző kérdések – a jogi nyelv történetéből kiindulva* című tanulmánya a hatalom és a nyelv kapcsolatát vizsgálva történeti nézőpontot

érvényesít. A középmagyar korszak (1526–1772) boszorkányperei alapján a szerző a kihallgatási stratégiák részletes pragmatikai elemzését végzi el, ugyanakkor az 1950-es évekből származó tárgyalási jegyzőkönyvek kérdésjellemzőit és jogtörténeti kérdéskategóriáit is összeveti a boszorkányperek kérdéseivel. A tanulmány párhuzamot von e két korpusz perei között, mivel a hatalmi viszonyok kiegyensúlyozatlansága részben hasonló nyelvi formákban nyilvánult meg az eltérő korszakokban.

A kommunikációkutatás gyakorlati területéről Molnár Katalin és Uricska Erna *Police Café EFLE* című angol nyelvű tanulmánya egy oktatási és módszertani innovációt mutat be. A Police Café párbeszédre ad lehetőséget a polgárok és a rendőrök között a közösségek biztonságossá tétele érdekében. Magát a módszert Molnár Katalin, a tanulmány első szerzője dolgozta ki. A Café EFLE másrésztől a rendészeti angol nyelv tanulását támogatja innovatív módon, és ezt a módszert a tanulmány másik szerzője, Uricska Erna fejlesztette ki. A pedagógiai és a rendvédelmi megközelítés ötvözése távlatilag olyan módszerekhez vezethet, amelyek javítják a rendőrség és az állampolgárok közötti kommunikációt – nem pusztán magyarul, hanem idegen nyelveken is, illetve mind személyesen, mind pedig a digitális platformokon. A vizsgálat fókuszában az alábbi kérdések állnak: Hogyan változik a hagyományos kommunikáció, különösen az online tér megjelenésével? Mit lehet átvinni a személyes kommunikációból az online térbe? Hogyan működik ez idegen nyelven? Hogyan tudnak a különböző módszerek összhangban működni anélkül, hogy egymással versengenek? És végül, ami a tanárokat illeti, a fő kérdés az, hogy milyen módszerekkel lehet és kell motiválni és képezni a rendőröket a munkájuknak megfelelő kommunikációra.

Ebben a témakörben maradva a következő tanulmány Uricska Erna tollából *A bizalom a (nyelvi) részletekben rejlik? Nyelvhasználat a police_hu Instagram-profilján* címmel szintén a rendvédelem és a lakosság közötti kommunikációt állítja középpontba. A 2010-es évek óta a hazai bűnüldöző szervek is működtetnek profilokat a különböző közösségi oldalakon, amelyek révén lehetőség nyílik a rendvédelmi szervezetek és a lakosság tagjai közötti valós idejű információmegosztásra és -szerzésre. A kétoldalú kommunikáció posztok és kommentek révén valósulhat meg, ugyanakkor a bűnüldöző egységek oldalai adminisztrátorainak meg kell találniuk azt a kommunikációs stílust, amely a lehető legszélesebb közönség számára egyértelmű és érthető. Uricska Erna kutatásában a Rendőrség Instagram-profilján létrehozott posztokat elemezte két időszakban (a profil indulásának első hónapjában, majd egy évvel később), ennek eredményeit mutatja be a tanulmány.

Az igazságügyi nyelvész szakértés területére kalauzolja az olvasót Vincze Veronika, Főző Eszter, Kicsi András és Vidács László tanulmánya: *SZIRA: Szövegfeldolgozó Információs Rendszer és Adattár a szerzőazonosítás szolgálatában*, amely egy mesterséges intelligencián alapuló alkalmazás fejlesztéséről és első szárnypróbálgatásairól ad tájékoztatást. Az igazságügyi

nyelvész szakértők munkájában gyakran merül fel az a megrendelői igény, hogy a szakértő állapítsa meg, hogy bizonyos szövegek szerzője azonos vagy különböző. A tanulmányban bemutatott számítógépes alkalmazás fejlesztése magyar szövegek automatikus nyelvészeti előfeldolgozásán alapul, és több mint 200 nyelvi jellemzőt képes kinyerni, amelyek többek között a morfológia, a szintaxis, a szemantika és a pragmatika területéhez tartoznak. A tanulmány egy kis szövegtörzs elemzésén keresztül alapján azt is bemutatja, hogyan működik a SZIRA a gyakorlatban, és milyen irányban folytatódhatnak a további fejlesztések.

A nyelvész szakértői vizsgálatok témaköréhez kapcsolódik Markó Alexandra, Főző Eszter és Grácsi Tekla Etelka kutatása is. A szerzők tanulmányukban arra a kérdésre keresték a választ, hogy *Alkalmazható-e a diskurzusjelölők vizsgálata a beszélői profilalkotásban?* A diskurzusjelölők olyan nyelvi elemek, amelyek összekötik a diskurzus szegmenseit és pragmatikai kapcsolatokat jelölnek, ennél fogva bizonyos műfajú és stílusú szövegekben gyakran fordulnak elő. Korábbi nyelvészeti vizsgálatokban megállapították, hogy a beszélő életkora és neme szerepet játszik a különböző diskurzusjelölők előfordulási gyakoriságában és az egyéni nyelvi viselkedésben, másrészt a beszédfeladatokról is kiderült, hogy befolyásolják a diskurzusjelölők használatát. A nyelvi profilalkotás során a szakértő a fogalmazó (a szerző vagy a beszélő) nyelvhasználatának olyan mintáit keresi, amelyek a személy bizonyos szociodemográfiai és egyéb jellemzőire utalnak. A tanulmány négy gyakori diskurzusjelölő esetében vizsgálja meg, hogy a beszélő neme, kora és iskolai végzettsége, valamint a beszédfeladatok szerint mutatnak-e különbséget a gyakoriságukban. Az eredmények arra utalnak, hogy a diskurzusmarkerek korlátozott mértékben járulhatnak hozzá a profilalkotáshoz, és hogy a beszédfeladat is szerepet játszik. Az eredmények ugyanakkor arra hívják fel a figyelmet, hogy a diskurzusjelölők használatának egyéni mintázatainak vizsgálata még inkább célravezető lehet.

Egy másik igazságügyi területre, a hangtechnikai szakértés témakörébe enged bepillantást Grácsi Tekla Etelka, Fejes Attila, Krepsz Valéria és Huszár Anna angol nyelvű tanulmánya, amelynek címe *Speaker recognition over the course of 10 years and across speech styles*. A szerzők abból indulnak ki, hogy igazságügyi motivációjú beszélőazonosítás egyik gyakori feladata annak meghatározása, hogy két, időben egymástól nagyobb távolságra, esetleg több év elteltével rögzített beszédminta azonos személytől származik-e. A tanulmány a beszélőfelismerés lehetőségét tíz év különbséggel készült felvételek esetében elemzi, különböző beszéd típusú beszédminták alapján, amelyek 6 női és 14 férfi beszélőtől származtak. A beszédmintákat egy hangbiometriai rendszer (VOCALISE) segítségével hasonlították össze, amelyet a szakterületen igen megbízható szoftvernek tartanak. A szoftverből kinyert pontszámokat lineáris kevert modellek segítségével elemezték az R statisztikai program segítségével. Az eredmények azt mutatják, hogy a 10 év elteltével befolyásolta az azonosítási eredményeket, és (ezúttal is) szerepet játszott a beszédfeladat eltérése. A vizsgálat

tanulságai közvetlenül felhasználhatók az igazságügyi hangtechnikai szakértői munkában.

A kötet sokszínűsége révén a kriminalisztika és az alkalmazott nyelvészet hagyományos közös területein (például a krimináltechnika és az igazságügyi nyelvész, valamint a hangtechnikai szakértői terület) túl új kapcsolódási lehetőségeket is bemutat. Bízunk benne, hogy az interdiszciplinaritás ezen új lehetőségei mind a téma iránt érdeklődő olvasók számára, mind az e témákban elmélyedni kívánó szakemberek számára új távlatokat nyitnak, és a jövő ilyen jellegű kutatásai a társadalom számára is hasznosuló, innovatív eredményeket hoznak.

Irodalom

Tremmel Flórián & Fenyvesi Csaba (1998). *Kriminalisztika. Tankönyv és atlasz*. Budapest, Pécs: Dialóg Campus Kiadó.